

BAÁN BEÁTA

A BALATON-FÜREDI POLGÁRI DALEGYLET MAGTÁRA AZ EGYLET JEGYZŐKÖNYVEI TÜKRÉBEN¹

Korábban már feldolgoztam a Balaton-füredi Polgári Dalegylet – ismertebb nevén: a református dalárda – első 30 évének jegyzőkönyveit. Említettem, hogy a dalárda tagjai az egyleti formát kihasználva próbáltak egymás gazdasági, anyagi gondjain segíteni, mintegy baráti körként működve a dalolás mellett a megélhetés és a pénzszerzés forrásait kutatták. Az **1883. május 27-én** megalakult egylet a dalestélyei, táncmulatságai bevételéből tartották fenn a kórust, majd pedig, amikor a pénztáruk jelentősebb bevételhez jutott a pillanatnyilag nem szükséges összegeket kamatra helyezték ki az éppen pénz szűkében lévő dalos-társaikhoz. A készpénz kihelyezése azonban nemhogy hasznot nem hajtott, hanem egyenesen ráfizetéses volt. Akik felvették a kölcsönt olyan rosszul álltak, hogy a kamatokat sem tudták fizetni időre. Így előfordult, hogy az egylet a saját fenntartására vett föl kölcsönt, miközben annak többszöröse kintlévőségként valamelyik tagtársuknál feküdt. Egymás anyagi gondjait megértették, és ha a tartozó rendszeresen eljárta a próbákra és a szereplésekre, mindig haladékot kapott a visszafizetésre. Volt, aki évekig tartozott az egyletnek. Látva, hogy mennyire nehéz előteremteni a pénzt, adott esetben éppen azért nehéz, mert a tartozónál ugyan rendelkezésre áll a gabona, de azt eladni nem tudja, kitalálták a „*kölcsön-magtárat*”, de nevezték „*takarék-magtárnak*” is.

A dalegylet a jegyzőkönyvben meg nem nevezett tagja az **1890. őszi** gyűlésen indítványozza, hogy az „*egylet vagyonán állíttassék egy kölcsön magtár*”². A magtárat Bertók József udvarában fogják felállítani. A felépítmény az egylet tulajdona, a helyért bérleti díjat fognak fizetni Bertókéknek. Megbízják Kondor Jánost³, hogy a legközelebbi ülésre készítse egy alapszabályt, hogyan is működjön a magtár. Ha az alapszabályt elfogadják – írja a jegyzőkönyv – akkor 50-60 példányban kinyomtatják, s aki igénybe veszi a magtárat, az kap az alapszabályból egy példányt. Az induló gabonát, vagy, ahogy a jegyzőkönyv fogalmaz: eleséget az egylet költségén Róka Lajos és Somogyi Dénes vásárolják meg. A magtár szabályszerű működésének ellenőrzésével Bertók Józsefet bízzák meg. A decemberi jegyzőkönyv rögzíti: megkezdődött a gabona vásárlása. Közben Tolnay János jelzi, hogy a dalegylettől föl-vett hitelét terményben ki tudná egyenlíteni, így ez is bekerül majd a magtárba.

1891 elején, pár hónapos működés után kiderül, Bertók József nem győzi a magtári teendőket egyedül, így az egylet felkéri Varga Gábort, hogy mint a takarék-magtár ellenőrzője, segítsen a munkában. Nagy szükség van most mindenféle gazdasági ötletre, hiszen a filoxéra után még nem tudott senki talpra állni. „*Ránk háramlott szegénység*”-ről szólnak a feljegyzések, sokan a tagdíjat sem tudják fizetni. Egyre fontosabb a magtár ügye. Mivel a zenei életükben is törés keletkezett – meghalt eddigi karnagyuk Nagy Áron, s az új karnagyot, Szabó Károlyt még csak most kérik fel – saját boldogulásuk érdekében minden energiájával azon van a tagság, hogy a magtár ötlete beváljon. Az év második felére azonban veszélybe kerül a magtár. Az akkori magtárfelelősök (Varga Gábor, Róka Lajos) jelentik a közgyűlésnek, hogy a magtár bérletet Bertók József, de főleg Bertók Gáborné felmondja. Első ötletként Őri Ferencet keresik meg, hogy a boltja kamráját bérbe adná-e a dalárdának. Őri azonban nem adja ki a kamrát, így a dalos-társ Varga Gábor ajánlja fel a sajátját, ha a dalárda 3 évre 12 Ft-ért veszi ki. A bérleti díjat viszont most kéri, mert költségei lesznek az átalakítással. A közgyűlés Varga javaslatát elfogadja, megkezdődik az átalakítás. Ősszel már a gabona ebbe a magtárba kerül.

Nem lehet egyszerű munka a magtárosi teendők elvégzése. A jegyzőkönyvekből úgy tűnik, senki sem vállalja szívesen, s amint lehetőség kínálkozik rá, boldogan mond le a feladatról. Varga Gábor és Róka Lajos az **1892. január 10-i** közgyűlésen kérik a felmentésüket. A tagság hiába kéri őket, hajthatatlanok. A két új magtáros Horváth Pál és Tolnai⁴ István lesz.

No de mi is ez a magtár-ügy, s miért jó ez az egyletnek? Bár magtári szabályzat nem maradt fenn, a jegyzőkönyvekből ki lehet hámozni a célt és a működés lényegét. A cél egyértelmű: a dalárda tagjai annyira pénzsűkében vannak, hogy gondot okoz a tavaszi vetőmag beszerzése. Az első adag magot a dalárda a saját költségén vásárolja meg. Ezt tavasszal kölcsön lehet venni a magtárból, ősszel pedig a betakarításkor vissza kell adni kamatostól. A kamat terményben értendő. Eleinte 20%-ban állapodnak meg, azaz minden 1 q gabona után 20 kg a kamat. Ez a megoldás sokat segít a gazdákon, de az egyletnek is jó, mert a többlet gabonáját az egylet el tudja

adni. Persze az eladás nem mindig sikerül úgy, ahogy szeretnék, de mégis: afféle „bankként” tudják hasznosítani a magtárat. Ebben az évben módosítják a magtári szabályzatot, mert az egy éves használat után annak „hiányai észleltetvén, kellően s az élet viszonyokra alkalmaztatása” szükséges. Döntenek arról, hogy külön magtári gyűléseket fognak tartani, s ezek határozatait a magtári jegyzőkönyvekben fogják rögzíteni. Ennek ellenére a dalegylet jegyzőkönyveiben elég sűrűn előfordul a magtár kérdése.

Az **1893.** január 28-i közgyűlésen új magtár kezelőket választanak Kenyeres Imre és Vörös Lajos személyében, de ők sem bírják sokáig, decemberben lemondanak. A közgyűlésen felvetődik, hogy azért nehéz a magtár kezelők helyzete, mert minden évben új emberek kerülnek erre a feladatra, így újra kell kezdeni a beletanulást, önmaguktól, mert nincs segítség. Kitalálják a megoldást, amely későbbiek során beválik, s ezt a gyakorlatot követik: egy magtár felelős 2 évig marad funkcióban úgy, hogy egyet-egyét választanak minden évben. Aki a második évét kezdi, az betanítja az újat, aki pedig már két éve végzi ezt a munkát, lemondhat. Így lesz egy „öreg vagy törzs magtáros”, meg egy „új magtáros”. Sikeresen rábeszéli Vörös Lajost, hogy vállalja még egy évig, azaz **1894-re** is a feladatot, s újnak Bertók Gábor kerül mellé, akit ebben az évben be tud tanítani.

1895 januárjától Bertók Gábor „öreg” magtáros lesz, s az új Szabó Gábor. Ugyan megpróbálják rábeszélni Vörös Lajost még egy évre, de nem hagyja magát meggyőzni. Sajnos a magtár felé is vannak tartozások. Többen a kamatot sem hozzák be, nem hogy a kikölcsönzött vetőmagot. A közgyűlés pert emleget, mert a kintlévőségek miatt nem tud az elképzeléseik szerint működni a magtár, s így semmi hasznat nem hoz az egyletnek. Már javában tavasz van, osztani kellene kölcsönbe a gabonát, s az előző év őszén esedékes visszazállítások, tartozások sem kerültek rendezésre. Általában március elején kezdik meg a kiosztást és szeptember közepétől kell beszállítani a tartozásokat. Ez utóbbi időpontot csak kevesen tartják be, gyakran még karácsony táján is intézkedniük kell a magtár felelősöknek. Egyre többször kerül szóba, hogy bírói úton, akár végrehajtással is, de véget kell vetni a fegyelmezetlenségből adódó tartozásoknak. Közben meg költeni is kellene a magtárra, most éppen új zárat kell vásárolni, mert a mostani túl gyenge.

1896 decemberében felvetődik, hogy azért nem hozzák vissza a kölcsön gabonát, mert sok a 20 %-os kamat. Róka Lajos indítványozza, hogy a kamat-

lábát 20 %-ról 15-re szállítsák le. Ez azt jelentené, hogy minden 1 q kölcsön gabona után 15 kg-mal többet kell beszállítani. Végül abban állapodnak meg, hogy aki 3 q-t, vagy annál kevesebbet használ fel, annak mázsánként 15 kg-mal többet kell beadnia, de aki ennél többet vesz ki, annak maradjon a 20 %.

Április végére mindenki elvitte a magtárból az igényelt mennyiséget: „*a kiadott gabonamennyiség jóváhagyatott, mivel constatáltatott, hogy ennyi eleséget jelen körülmények között nem lehet gyümölcsöztetni, elhatározatott, hogy erre a célra csak 100 q hagyandó meg, az azon felüli mennyiség adassék el, magtáros megbízatik, kísérvje figyelemmel, hogy melyik időben értékesíthető a gabona a legjobban, kedvező alkalommal tegyen jelentést, hogy egy újabban összehívott gyűlés az eleség azonnali eladását elhatározza.*”

Annál is inkább el szeretnék adni, mert készülnek Budapestre megnézni az ezredéves kiállítást, s az egylet fizetné a tagok költségeit, de nincs meg a szükséges készpénz. A magtárból 40 q árpát bocsájtanak eladásra 6 forintért. Éppen ezért minden tartozást be kell szolgáltatni, „*mindenkinél csak 2 métermázsa árpa maradhat a jövő évre gyümölcsöztetés végett*”. Azonban a gabonát a kirándulás időpontjáig nem sikerül eladniuk, s a „*kikölcsönzött gabonák is csak rendetlenül folynak be*”.

Az **1897-ben** esedékes választás eredményeként a magtár felelősök id. Somogyi Imre és Varga Dénes lesznek. Beterjesztik a közgyűlésnek a kölcsön gabonát igénylők listáját, a tagság pedig vita nélkül jóváhagyja. Azonban ősszel megint csak nem folyik vissza a várt mennyiség, s akik tartoznak természetesen nincsenek ott a közgyűlésen sem, ezért a vezetőség a küldöncfiúval kiküldött levélben írásban szólítja fel a tartozókat. Mivel pénz szűkében van az egylet, 8 q gabonát áruba bocsájtanak, de kikötik a magtárosoknak, hogy 8 Forint alatt el ne adják.

Hiába az írás, a határidő és az újabb és újabb haladék, az **1898** januári közgyűlés megállapítja, hogy az ősszel esedékes gabonát most, a télen sem hozták be. Sebestyén Gábor és Kenyeres Pál haladékot kér – és persze kap is – Tolnai Lajos pedig reklamál, hogy valami tévedés lehet a feljegyzésekben. Végül neki lesz majd igaza. A szokásos magtár felelős váltásnál az öreg magtáros – Varga Dénes – helyett ifj. Somogyi Imrét választják meg.

Somogyi Imre szerint alacsonyabb kamat esetében nagyobb lenne a visszafizetési hajlandóság, javasolja, hogy „*a gabona kamatját szállítsák le métermázsnként 10 kilóra*”. Eben az évben már nem akarnak változtatni, azonban a következő évre, ha

csak 3 q-ig kölcsönöz egy-egy személy, akkor 10 % lesz a kamat, 3 q felett marad a 20 %. A készleten lévő összes gabonát ki kell osztaniuk, ez 18 q és 54 kg. Kivételesen a jegyzőkönyvvezető leírja, ki mennyit kap. A feljegyzés szerint:

„Bertók Gábor ifj. 1 q, Varga Dénes 1 q, id. Kenyeres Imre 1 q, ifj. Kenyeres Imre 1 q + 50 kg, Bertók József gazda⁵ 1 q, Csapó József 2 q, Gyenis Pál ifj. 2 q, Csete Sándor 1 q, Kenyeres Béni 1 q, Bertók Imre 2 q, Vörös Dániel 2 q, Varga Imre 3 q.”

Aratás után már visszavárja az egylet a kölcsön gabonát, s szinte nincs olyan választmányi gyűlés, amely ne arról szólna, hogy nagyon sokan késnek a visszafizetéssel. Közben az egyletnek költenie is kell a magtárra, most éppen deszkákat vásárolnak, meg kell erősíteni az építményt, mert „*az egyik oldal ki van téve az egerek pusztításának*”.

1899-ben idős Somogyi Imre helyett Bocsor István lesz a magtár felelős, így az ifjabb Somogyi Imre válik „öreg-magtárossá”. Újabb gond a magtárral: túl közel van hozzá a trágyadomb. Horváth Pál kéri Varga Gábort, hogy helyezze át a dombot, mert az „*a gabonára káros hatással van. Varga Gábor úr ezt tudomásul veszi és ígéri, hogy az erre vonatkozó intézkedéseket rövid idő alatt meg fogja tenni.*”

A jegyző ismét rögzíti a jegyzőkönyvben kölcsönvevők listáját: Kenyeres Benő 1 mázsa és 50 kg, Tóth Lajos 2 mázsa, Kis Imre 1 mázsa, ifjabb Gyenis Pál 3 mázsa, Vörös Dániel 2 mázsa, Varga Lajos 1 mázsa, Varga Gábor 2 mázsa, Sebestyén Gábor 2 mázsa, Bocsor István 1 mázsa, Ifjabb Kenyeres Imre 2 mázsa, Bocsor Sándor 1 mázsa, idősb Somogyi Imre 1 mázsa, Tolnai István 1 mázsa, Kenyeres Pál 2 mázsa, idősb Kenyeres Imre 1 mázsa, Somogyi Imre ifj. 1 mázsa, Kenyeres Gábor 1 mázsa, ifj. Bertók Gábor 2,5 mázsa, ifj. Kenyeres Imre 1 mázsa, Bocsor István 35 kg.⁶

Úgy rendelkeznek, hogy amint kiürül a magtár, kezdődjék el a javítása, de nagyobb felújításra már nem lesz szükség, mivel Varga Gábor mellbetegsége miatt működő dalegyleti tagságáról lemond, pártoló tag lesz, majd pedig októberben bejelenti, hogy eladja a magtárát – ugyanis ez a magtár az ő tulajdona volt, csak bérelte tőle az egylet. Az új tulajdonos, Holczer Ignác saját céljaira akarja használni, nem adja bérbe az egyletnek. Sőt: kéri, hogy a következő év január végére ürítsék ki. Az egylet kénytelen tudomásul venni, mert Vargával a szerződés úgy szólt, hogy a bérlet fordulónapja mindig október 15., tehát időben szólt. A két magtáros – Somogyi Imre és Bocsor István – feladata lesz megtalálni a megoldást. Legjobb volna – írja a jegyzőkönyv –

ha 4 forint bérletfizetés ellenében jövő februárig maradhatna minden a régiben.

1900-tól az új magtáros Csapó József lesz, ifj. Somogyi Imre helyett. A magtár sorsa bizonytalan. Gyenis Pál felajánl a saját lakásánál egy bolt szobát évi 30 korona bérleti díjért, április 24-ig lepadoztatja és akkor 10 évre kivehetné az egylet. Ezen túl 2 lakattal fogják lezárni a magtárát és 1-1 kulcs lesz a 2 magtárosnál. Kiadják a kölcsöngabonákat, mindenkinek jut, aki igényelt: Bertók József esztergályos, Kenyeres Gábor, Somogyi Imre idős, Szabó Gábor, Tóth Lajos, Somogyi Imre ifj., Kenyeres Pál, Rák Imre, Bocsor Sándor, Bocsor István, id. Bertók József, Kenyeres Imre ifj., Tolnai István, Kis Imre, Gyenis Pál ifj., Bertók Gábor gazda, Vörös Dániel, Csapó József. Ők mindnyájan dalárda tagok, egyébként nem is juthatnának ehhez a kölcsönhöz. Ha valaki kilép közben az énekkarból a nála lévő gabonát szigorúan behajtják. Néhány év múlva azonban már nem ragaszkodnak ahhoz, hogy az igénylő egyleti tag legyen, külsősöknek is adnak, igaz nekik magasabb a kamat.

A magtárba kellene egy kis asztal, ezt Tolnai János tagtárstól csekély összegért meg lehetne venni – írja a jegyzőkönyv. Valószínű, hogy a magtárt illetően Gyenis ajánlatát fogadták el, mert szeptembertől már az új magtárát használják, s oda kéri az asztalt. A szabályos bérleti szerződést a karvezető készítette el, felolvasta, megszavaztatta, s csak ezt követően kötötték meg. Mostantól az „*árpa kölcsönvételek jegyzékének hiteles voltáért a közgyűlés elrendeli, hogy a kölcsönzők a kölcsön elismerése végett neveiket írják alá.*”

Mivel még decemberben se jutott vissza a kölcsön gabona a magtárba, úgy dönt a közgyűlés, hogy ezen túl pénzben is meg lehet váltani a tartozást. Most 6 forintban szabták meg az árat.

1901-től Bocsor István utóda Csete Sándor lesz. Határozattá emelik az előző évi ígéretet, hogy a gabona kamatot 10 %-ra mérséklük. Ahogy romlik a gazdasági helyzet, úgy mérséklődik a kamat is, tíz év múlva már csak 8 % lesz. Sőt, a nem egyleti tagok kamatait is „lehozzák” az egyleti tagok kamatainak szintjére. Összegyűjtik a kölcsönre vonatkozó igényeket, vásárolnak egy hordót a magtárhoz, s összettel a szokásoknak megfelelően elkezdődhet a beszállítás.

1902-től Csete már öreg magtáros, az új Bocsor Sándor lesz. Egy kilépett tag tartozását bírói útra terelik, Gyenis Pál pedig jelzi, hogy pénzben váltaná meg a tartozását. Mivel másnál is szóba jöhet a pénzbeli megtérítés, a közgyűlés erre az évre mázsánként 12 koronát szab meg.

Az 1900-as évek elején valószínű, hogy a magtárosok rendben vezették a nyilvántartásaikat, mert az egyleti jegyzőkönyvben egyre kevesebb szó esik a hétköznapi gondokról. Közgyűlés elé akkor kerül a magtár ügye, ha magtárost kell választani, vagy ha a kintlévőséget be kell hajtani. Az éves számadásról viszont az egylet rendes közgyűlésén minden év januárjában részletesen beszámolnak.

1903-ban a magtáros választás után – Csete helyett Tóth Lajos lesz az új – rögzíti a jegyzőkönyv, hogy ki kapott kölcsön-árpát: Csete Sándor, Kenyeres Benő, Kenyeres Gábor, Kenyeres Imre idős, Somogyi Imre idős, Somogyi Imre ifj, Szabó Gábor, Tóth Lajos, Bocsor Sándor, Kenyeres Pál, Kók Imre, Vörös Lajos, Tolnai István, Kis Imre, Gyenis Pál, Vörös Dániel, Bertók Imre, Kók Károly, Cseh Zsigmond, Róka Sándor. A visszazállítás szeptember 20-án kezdődik, de még december végén is sok a tartozás.

1904-ben Bocsor Sándor idősebb magtáros leköszön: Kók Imre lesz helyette. Már januárt írnak, és még mindig sokan tartoznak. Február elején ki tudják osztani az árpát, kevesebb az igény, mint a készlet, ezért be lehet nyújtani a pótigényléseket. A beszédhez már úgy készülnek fel, hogy előre megszabja a közgyűlés az árpa árát, ebben az évben a tartozást 7 Forintjával lehet megváltani. Ennek ellenére decemberre sem a gabona, sem az ára nem érkezik be. Ismerve az elmúlt évek a mezőgazdaságra nézve igen kellemetlen időjárását, nyilván nem hanyagság miatt nem törlesztik a kölcsönt. Rossz a termés, viharok, fagyok pusztítják a szőlőt, a gyümölcsöt.

1905-ben a két magtáros Kók Imre és Bertók József, s mivel ez utóbbi néven két tag is van, a jegyzőkönyvben a neve után írják: az esztergályos. Majusra a magtár miatt rendkívüli közgyűlést kell összehívni, ugyanis 42 kg árpát megették az egerek. Úgy hírlik, hogy a református egyház épít egy magtárat a templom és iskola udvarán. Elhatározzák, hogy megkeresik a gyülekezetet, hogy akkorát építsenek, hogy a dalárda tudjon bérelni belőle egy részt. Közben október első vasárnapjától elkezdik beszélni az árpa kölcsönt. Aki pénzben akarja megfizetni, megteheti. Idén 7 forint 50 krajcárt szabnak meg.

1906. januárra 145 mázsa gabona és 165 korona gyűlik össze a magtári tevékenységükből. mindez annak ellenére, hogy nem fizetnek a kölcsönvevők pontosan, sőt van olyan, aki már 3 éve tartozik, s kamatot sem fizet. Szokás szerint az év elején, az úgynevezett rendes közgyűlésen a régi, vagy „öreg” magtáros helyett újat választanak. Idén Kók Imre helyett Kók Károly lesz az új.

Közben folyik az egyezkedés a református egyházzal.⁷ Eleinte a dalegylet 200 koronával „szállna be” a magtár építésébe, de csak akkor, ha külön magtári szobát kapnak. Végül 400 koronában állapodnak meg, „mert a dalegyletnek építenek egy 4,75 m széles és 5 m hosszú szobát”. Azt kéri az egylet, hogy „a falánál 1 m magasan és az alján is cementkeverékkel legyen leöntve”. Megígérik, „ha az egylet feloszlana nem lesz az egyházzal szemben követelés, de ha később egy új dalárda alakulna, akkor a magtári szobát kérhetik”.

A felépülő magtárszobáért az egyház évi 30 korona bérleti díjat kér a dalegylettől – a közgyűlés megszavazza. A későbbi évek jegyzőkönyveiben azonban nem szerepel, hogy átköltözött volna a magtár, sőt, az építkezésről sem írnak. Tudott viszont, hogy vezetnek külön magtár-jegyzőkönyvet, tehát előfordulhat, hogy az egyházi magtárral kapcsolatos kérdéseket ott írták le. Ebben az évben a tartozások pénzben megváltásának árát nem q-ra, hanem kg-ra állapítják meg: „különként 14 fillérrel” fognak számolni.

Annak ellenére, hogy a magtár haszna az egyleté, a két pénztárt – magtár és dalárda – külön kezelik, s ha a magtártól a dalárda részére vesznek át pénzt, azt szigorúan jelzik a jegyzőkönyvben. **1907-ben** például 90 koronát vesz át a dalárda a magtári pénztárból, amelyet egyébként takarékpénztári könyvben őriznek, most éppen Kenyeres Imre. Ebben az évben az új magtáros ifj. Kenyeres Imre lesz Bertók József helyett. A kiosztást márciusban kezdik el. Van, aki kérte, hogy az előző évi tartozását hadd adja meg 3 részletben. Beleegyeznek. A beszolgáltatást szeptember 15-vel kezdik meg.

A 1908. január 5-i rendes közgyűlésen elhangzott beszámoló szerint a magtári bevételből 253 korona a takarékpénztárban van takarékkönyvben. Kók Károly öreg magtáros helyett Bertók Imrét bízzák meg. A februári kiosztás előtt 46 mázsa és 41 kiló árpa volt a magtárban, a kérelmezőknek 32 mázsa 10 kilót osztanak ki, a fennmaradóra be lehet nyújtani újabb igényt. A beszédést szeptember 20-án kezdik meg.

1909 januárjában a magtári számadás szerint 253 korona van a bankban, de még mindig sok az előző évről áthúzódó kintlévőség. „Tekintettel a múlt évi szűk termésre elhatározza a közgyűlés, hogy akinél kamat hátralék van, azok ezt pénzüi is megfizethetik még pedig 16 fillérjével kilóját”.

Kenyeres Imre leköszönő magtáros helyett Varga Imrét választják meg, „öregmagtáros” marad Bertók Imre. Varga ugyan ki akart már lépni az egyletből, mert az orvos eltiltotta az énekléstől, de elfogadja a

magtárosi megbízatást, s marad. Úgy határoznak a közgyűlésen, hogy „*akik a magtárba mindig pontosan visszafizetnek, azok a következő évi kiosztásnál előnyt élvezzenek*”. A rég óta tartozóknak írásos felhívást küldenek. A beszédések idén szeptember 12-én kezdődnek, s csak vasárnaponként reggel lehet szállítani. Az év végére a kintlévőség 140 q-ra rúg.

1910-ban úgy döntenek, hogy a beszállítás végső határideje március 10., a pénzbeli megváltás összege: 14 korona /mázsa. A takarékbetétkönyvet Kiss Imre, aki mostantól válik öreg magtárossá, őrzi, az előző öreg magtáros Bertók Imre utóda Somogyi József lesz. Februárban megkezdik az árpa kiadását, a visszasedés szeptember 18-án kezdődik, az idei megváltási ár 13 korona/mázsa lesz, s ezt december 15-ig kell befizetni. Ezeket a határidőket azonban nem tartják be. Az **1911 januári** rendes közgyűlés idején még mindig sok a tartozás. A leköszönő Kiss Imre helyett Róka Sándort választják meg, Somogyi József pedig előlép „öreggé”. Szokás szerint februárban kezdik el a kiadást, a beszédés majd szeptember 1-től indul, a megváltási ár 15 fillér kilónként. Decemberben rendkívüli közgyűlést kell összehívni, annyi a magtári tartozás.

1912-ben csak rögzítik: az árpát kiadták. Nem lehet sok árpa a magtárban, mert úgy döntenek, hogy mostantól ne lehessen megváltani a beszállítást pénzben. Ezt támasztja alá a takarékbetétkönyvben található szokatlanul magas összeg: **1913. év** elején 886 korona 40 fillér. A magtárban az év elején csak 25 q és 46 kg árpa volt, ebből 19 q 50 kg került kiosztásra. A megmaradt 6 q-át pedig el tudták adni 18 korona árban. A helyi szövetkezet 4 q-t, Gyenis Pál egyleti tag pedig 2 q-t vásárolt meg. Így a magtár most üres. A beszédések szeptember 4. vasárnapján

kezdődnek meg. Ezután a volt tagok is csak 8 % kamatot fizetnek, de csak akkor, ha egy éven belül rendezik a tartozásukat.

Mivel Róka Lajost időközben megválasztották az egylet jegyzőjének helyette Szabó Imre lesz a magtáros. Az egylet ügyel arra, hogy egy ember csak egy funkciót lásson el.

A jegyzőkönyv utolsó oldala drámai. Az 1913. áprilisi ítéletidő, amelynek szemléletes leírását idéztem a dalárda történetének 2. részében, nem valószínűsíti, hogy volt mivel megtölteni a magtárat. Így ír erről a jegyzőkönyv: „*a mai viharosteli idő mindenünket meg – s elfogyasztotta s tönkretette s mi a természet gyermekei most a legsúlyosabb megélhetés gondjaival küzdünk kedvünk és kedély világunk is szertefoszlott megsemmisült*”.

A korabeli sajtóforrások szerint a hóvihár és az azt követő fagy a szőlőskerteket és a tavaszi vetést pusztította el. Ismert, hogy az egylet tagjainak fő megélhetési forrása éppen a szőlő volt, az „*eleség*” pedig tavasszal vetették. Az utolsó békeév – így szokták emlegetni 1913-at. Fűreden nem az volt, itt a szegénység, ínség évévé tette a hóvihár. Mire összeszedhették volna lelkierejüket a gazdák, s kezdtek volna újra – immár hányadszor újra –, kitört az I. világháború. Nem szeretném, ha tragédiák sorát emlegetve kellene befejeznem az egylet történetének feldolgozását. Inkább talán azzal zárom, hogy az egylet tagjainak vezetéknevét milyen sokan viselik ma is a városban, milyen sokan vannak, akik dédapjukra, nagyapjukra találnak rá a sorok között, s ez azt bizonyítja, ha keservesen is, de volt újrakezdés, mert lám: az utódok⁸ itt élnek közöttünk, s bizony büszkének lehetnek a daloló, dolgos őseikre.

Jegyzetek:

- 1 A Dal Egylet eredeti jegyzőkönyvei a balatonfüredi református gyülekezet tulajdonában vannak. Digitalizált változata a Helytörténeti Gyűjteményben kutatható. A jegyzőkönyvekből 2 füzet maradt fenn, amelyek az 1883-1913-ig terjedő időszakot ölelik fel.
  - 2 A dőlt betűvel szedett szöveg szó szerinti idézete a jegyzőkönyvnek. Mivel a 2. füzetnyi, 30 évet felölelő jegyzőkönyvek nincsenek oldalszámozással ellátva, így én sem tudok oldalra hivatkozni. A dátumok alapján lehet visszakeresni az idézeteket.
  - 3 Kondor János református tanító
  - 4 A Tolnay nevet a jegyzőkönyv hol y-nal, hol i-vel írja.
  - 5 Az egyletben betöltött „hivatala” volt a gazda.
  - 6 1 mázsa árpa 1 kat. hold bevetésére volt elég, ha tavasszal vetették.
  - 7 Valószínű, hogy nem magával az egyházzal, hanem a helyi gyülekezettel.
  - 8 Két balatonfüredi család története jelent meg eddig a Füredi Históriaiban. A Varga család történetét Tóth Attila írta meg a Füredi História 2002. év. 1-2. számában. A Somogyi család történetét Somogyi Zsigmond dolgozta fel a Füredi História II. évf. 3. számában. Mindkét szám digitalizált változata elérhető itt: <http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html>
- Némethné Rácz Lídia Balatonfüred nevezetes épületei című könyvében (Balatonfüred városért közalapítvány 40. Balatonfüred, 2008) nemcsak az épületekről, hanem a nevesebb családokról is találunk adatokat. Ugyancsak Némethné Rácz Lídia a szerzője „A régi Balatonfüred. Múltidőző képeskönyv”-nek (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 59. Balatonfüred, 2011.), amelyben számos fotó és családtörténeti utalás található a fenti írásban előforduló családokról.
- Többen szerepelnek a Balatonfüredi Életrajzi Lexikonban is. (Szerk. Baán Beáta. Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványa 61. Balatonfüred, 2011.) E kiadványokat, valamint a Füredi História régi számait a Városi Könyvtárban és a Városi Múzeumban olvashatják.